

NÄKIJÄT
Valokuva ja intuitio

Laura Oja

NÄKIJÄT
Valokuva ja intuitio

Lahden Ammattikorkeakoulu

Muotoiluinstituutti

Valokuvaus, 2007

Opinnäytetyö

Laura Oja

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1	6 OMA PROSESSI	53
2 TIIVISTELMÄ	3	6.1 Näkijät	53
3 ABSTRACT	4	6.2 Projektikuvaus	55
4 INTUITIO	5	6.2.1 Luonnonvalo	57
4.1 Isäntä ja rengit	5	<i>Estetiikka, muoto ja valonkäyttö.</i>	
<i>Intuition olemus.</i>		6.2.2 Intensiteetti	61
4.2 Näkeminen	11	<i>Lähestymistavat ja läsnäolo.</i>	
<i>Ajatuksia näkemisen ja katsomisen eroista.</i>		6.2.3 Luomusirkus ja muita tarinoita	63
4.2.1 Näkemisen perusta	11	<i>Kuvien sisältö.</i>	
4.2.2 Vuorovaikutus	15	7 MYÖTÄTUULINEN MATKA	65
4.3 Intuition kritiikki	21	<i>Yhteenveto intuition merkityksestä.</i>	
4.4 Ripulipaska, taiteellinen prosessi	25	8 KUVALUETTELO	67
4.5 Kosmologinen muna	29	9 LÄHTEET	68
<i>Ajatuksia tieteilijöiden työtavoista.</i>		9.1 Kirjalliset lähteet	68
5 VALOKUVAAJAT JA INTUITIO	33	9.2 Suulliset lähteet	70
5.1 Onnenkantamoiset	33	9.3 Muut lähteet	71
<i>Sattumat valokuvauksessa.</i>			
5.1.1 Aino Kannisto	35		
<i>Valokuvataiteilijan mietteitä intuitiosta.</i>			
5.1.2 Teemu Kuusimurto	45		
<i>Lehtikuvaajan mietteitä intuitiosta.</i>			

1 JOHDANTO

Ihmismieli ennustaa jatkuvasti. Se käy läpi tulevaisuutta ja puntaroi eri vaihtoehtoja, ehkä selvittää erimielisyydet vihamiesten kanssa kuvitteellisella dialogilla ja jatkaa pankkiin hoitamaan asioita. Ihminen on siellä missä mielensä, siksi naistenlehdet pullottavat meditaatiokävelyneuvoja (”kuvittele jokaisella askeleella lumpeenkukka jalkasi alle” (Me Naiset 12/06)) ja new agen ennakkoluulojen leimaaman nimen saaneet kirjat ovat suosiossa.

Läsnäolon voima, Havahtuminen, Lempeyden tie. Kaikkien neuvot näyttävät samaan suuntaan, tähän hetkeen. Kantajaltaan karanneet mielet surffailevat ja mielen liikenteessä on ruuhka alituisen, eikä vain kello neljältä.

Tiedemiesten, lääkärin ja poliisien lisäksi ruuhkaa on kutsuttu rauhoittamaan kirjava parantajien joukko. Ennustajia, selvännäkijöitä, kanavojia, meedioita. Mitä vaan löytyy, etsimättäkin, sillä iltapäivälehtien loppupäässä on palsta, jolta saa apua tulevaisuuden tuskaan. Opinnäytetyöni kuvallinen osio antaa hahmon muutamalle puhelinennustajalle, iltatyön viereltä löytyneelle henkiseen ratsuväkijoukko. Kirjallisessa osassa käsittelen intuition merkitystä valokuvaajan työprosessissa kahden henkilöhaastattelun sekä kautta.

Haluan kiittää työn valmistumisen kannalta oleellisia henkilöitä: näkijöitä Helenaa, Juhaa, Railia ja Airia sekä valokuvaajia Aino Kannistoa ja Teemu Kuusimurtoa. Lisäksi haluaisin kiittää avusta Hanna Weseliusta sekä Tea Rosenbergia. Kiitokset myös koululle sekä äidille ja siskolle ja iskälle ja kaikille ystäville, jotka auttoivat matkan varrella. Kiitos!

2 TIIVISTELMÄ

Lopputyöni Näkijät kertoo puhelinennustajista, nykypäivän näkijöistä. Sana näkijät viittaa paitsi selvännäkijöihin myös työni kirjallisen osan aiheeseen, valokuvaan ja intuitioon. Intuitio on muodostettu latinan sanasta *intueor*, joka tarkoittaa `katsoa`, `nähdä`. Etsin työssäni vastausta intuition merkityksestä valokuvaajalle työprosessissa kahden henkilöhaastattelun sekä oman työprosessini kautta.

Tein työni paitsi omasta mielenkiinnosta myös kannustuksena lopputyötään aloittaville opiskelijoille oman sisimpänsä kuuntelemisessa. En käsittele intuitiota varsinaisesti tiedon muotona, vaan työkaluna valokuvaajan työprosessissa. Siksi en puutu tiedon määritelmiin. En pyri osoittamaan mitään oikeaksi tai vääräksi, toista paremmaksi tai huonommaksi.

Intuitio merkitsee läsnäoloa. Lopputyöni vilisee sellaisia sanoja kuin näkeminen, vuorovaikutus, kohtaaminen ja tunne. Käsitteiden viidakon ei ole tarkoitus sokaista vaan selventää, näyttää se, että ne kaikki kiertyvät saman asian ympärille ja palaavat läsnäoloon.

Olen myös vältellyt itseisarvoisia lähteitä ja käyttänyt sitä materiaalia, joka palvelee tarkoitusta. Toivon jokaisen lähestyvän työtä omista lähtökohdistaan ja lukevan sieltä sen, mikä tuntuu tärkeältä.

Työni on kertomus intuition olemuksesta, oivalluksen tiestä ja omasta työprosessistani.

Asiasanat: dokumenttivalokuvaus, intuitio, työprosessi

3 ABSTRACT

My dissertation *Näkijät – Prophets* – is a story about fortune tellers of today who do their work by telephone. The word *näkijät* refers not only to fortune tellers but also to the topic of the written part of my dissertation, photography and intuition.

The word intuition is formed from the latin word *intueor* which means 'to look', 'to see'. I am looking for an answer to a question about the relevance of intuition for a photographer in a working process. This is done by exploring my own working process and by interviews of two fellow photographers.

I do not look at intuition as a form of knowledge but more as a tool for a photographer. That is why I do not rely on theoretical definitions of intuition. My goal is not to define right or wrong, better or worse.

Intuition means presence. The dissertation is full of words like seeing, intercourse and feeling. The goal is not to confuse the reader with these definitions but to point out that at the end they all imply the significance in a photographer's work.

I have avoided obvious sources and have used the material that is relevant for the work. I hope that the reader approaches the work from his own point of view and reads the parts that are essential for him.

My work is a story of the essence of intuition, inspiration and my own working process.

Keywords: documentary photography, intuition, working process

4 INTUITIO

4.1 Isäntä ja rengit

Ihmisellä on viisi aistia. Näkö-, kuulo-, haju-, maku- ja tuntoaisti muodostavat perustan, jolla ihminen havainnoi maailmaa. Kuudes, usein ylliluonnollisena pidetty aisti on yksi tulkinta intuitiolle. Intuitio avustaa ihmistä tiedostamattomia reittejä. Sen kuunteleminen ja noudattaminen merkitsee läsnäoloa ja sydämen äänen kuuntelemista.

”Kuin ehtymättömästä taikalähteestä kohosivat Momon mieleen tuhansien aikakukkien kuvat. Ja jokaisen kukan myötä kaikuivat uudet sanat. Kun Momo hiljentyi kuuntelemaan sisintään, hän pystyi toistamaan sanat, jopa laulamaan ne. Salatuista ja ihmeellisistä asioista ne kertoivat, mutta kun Momo lausui sanat äänen, hän ymmärsi mitä ne merkitsivät.”

(Ende, s.126, 1973)

Otavan uusi sivistyssanakirja vuodelta 2000 määrittelee intuition seuraavasti: välitön tajuaminen, näkemys, välitön sisäinen käsittäminen. Valokuvien syntyminen vaatii monien palasten paikalle lokahtamista. Siinä tarvitaan järjestelmällisyyttä, historian ja nykyhetken tuntemista, ripaus matematiikkaa, tekniikkaa ja paljon intuitiota.

Pelkkään intuitioon nojautumalla tekemiset jäävät puheiden tasolle, mutta lähtöpisteessä se toimii liikkeellepanevana voimana, jota tekniikka ja muut osaset seuraavat ja tukevat. Ilman intuitiota, tunnetta siitä, mitä on tehtävä ei työtä voi aloittaa.

Intuitio on yksi tulkinta ylliluonnollisena pidetylle kuudennelle aistille. Se perustuu aivojen tiedostamattomaan ja sanattomaan kykyyn kerätä ja käsitellä tietoa ja etsiä hankalasti havaittavia asiayhteyksiä. Sitä varten aivoissa on oma muistijärjestelmä alitajuisille muistoille, jotka ovat tietoisuuden tavoittamattomissa. Intuitio käyttää sielun post-it lappuja, liimailee niistä kokonaisuuden ja pullauttaa ulos oivalluksen.

Intuitioon luottaminen näkyy esimerkiksi perjantai-iltaisain taksimaailmassa. Intuitiota voisi kuvata isännäksi, jonka renkeinä muut toimivat. Ne palvelevat omistajaansa, tekevät työn, jonka isäntä on sanellut tehtäväksi. Intuitio on toki taivaasta putoava lahja, mutta vaatii harjoitusta siinä missä matematiikka ja historiantuntemuskin. Taksikuskit oppivat kokemuksen kautta luottamaan tunteeseen siitä, mihin kellonaikaan ja miltä tolpilta asiakkaat löytyvät. He oppivat huijaamaan datalaitetta ja kuittaamaan keikkoja sen ohitse, samalla tavoin kuin ihminen huijaa mieltään saadakseen halutun lopputuloksen ajatteluketjuille. Joskus on kuitenkin parempi sammuttaa datalaitte kokonaan ja luottaa tunteeseen.

Parhaat kuskit taitavatkin kampeamisen, työvuorolistan ulkopuolelta ajamisen. Silloin datalaitetta ei voi käyttää, ettei jäisi taksitarkastajalle kiinni luvatta työskentelystä. Niin myös ihmisen ego on hanakka nappaamaan käyttöönsä sielun koukerot ja pyörittämään ajatukset vyyhdeksi. Kampeavat taksikuskit vain tietävät, minne mennä ja missä asiakkaat liikkuvat. He luottavat kokemukseensa ja toimivat sen mukaisesti (Ranta, 2007). Samalla tavoin intuitio toimii parhaiten mielen ollessa hiljaa ja sydämen ohjatessa.

Intuition voima ei lopu idean saamiseen vaan kantaa koko prosessin ajan. Siihen luottaminen sekä työn vaatimusten ja oman itsensä kuunteleminen aiheuttavat kuitenkin joskus

sekaannuksia. Käsitteellinen maailma johdattaa helposti harhapoluille, jossa ihminen sekoaa omasta olemisestaan ja kehittää tielleen ongelmia menneisyyteen tai tulevaisuuteen. Nykyhetkessä ongelmia ei ole, läsnäoleva ihminen ei ajattele mennyttä tai tulevaa. Ongelmat ovat kohtaamattomia ajatuksia, mielen sisäinen ajatusmalli, jonka tekee todelliseksi vain suhtautuminen asiaan.

Mielen hiljeneminen antaa intuitiolle mahdollisuuden johdattaa ja poistaa kaksijakoisen maailman, oikea ja väärä menettävät merkityksensä. Aika katoaa, on vain tämä hetki ilman hyviä tai huonoja valintoja. Suomirockin suurmiehen Tuomari Nurmion sanoin:

”Voit levätä kaikessa rauhassa nyt
kun aika on pysähtynyt
olen vanginnut sen
vihollisen
ja tehnyt hetkestä ikuisuuden.”
(Nurmio, 1992)

Intuitio on valintojen yläpuolella. Se on tunne, joskus vain vaitonainen pyyntö, joka kertoo mihin suuntaan jatkaa matkaansa. Harhapolut saattavat olla välttämättömiä ja näyttää vastakohtan kautta mielen hiljenemisen puhtauden, jolloin ne näyttäytyvät osana oikeata tietä – myrskyn keskipisteessä on tyyntä. Intuition kuuleminen ja kunnioittaminen on oleellinen osa taiteellista prosessia.

4.2 Näkeminen

Näkeminen on valokuvaajan tärkein työkalu. Läsnäoleva näkijä kurkistaa asetettujen raamien taakse ja sukeltaa pinnan alle. Näkeminen keskittyy siihen, mikä on oleellista ja jättää katsomisen kellumaan pinnalle. Näkemistä on kuvattu filosofisissa teoksissa, runoissa ja kaunokirjallisissa teoksissa. Sitä on mystifioitu ja näkemisen kohteesta on tehty vaikeasti tavoitettava toinen maailma. Kuitenkin näkeminen on pohjimmiltaan havainnointia, joka palauttaa mielen solmuissa seikkailevan ihmisen tähän hetkeen.

4.2.1 Näkemisen perusta

Perulaissyntyisen antropologin Carlos Castanedan kirjat intiaanishamaan don Juanin opetuksista ovat myyneet huimia määriä ympäri maailmaa. Don Juan opettaa niissä ikivanhaa shamaanitietämystä oppilailleen. He kurkistelevat peiliin, tekevät pitkällisiä harjoituksia matkustaakseen ulottuvuuksissa ja päästäkseen todellisuuden ytimeen.

Don Juan ja koko Castanedan mystinen maailma on käsittämättömän hienosti rakennettu. Olen kuullut lukuisia väittelyitä siitä, onko shamaaniopas don Juan todella ollut olemassa vai ei – jos ihminen kykenee rakentamaan maailman, josta hipit kiistelevät vuosikymmen vuosikymmenen perään, voi vain nostaa hattua. Toisaalta aina on helpompaa kiistellä siitä, onko don Juan todella ollut olemassa kuin puhua itse asiasta, näkemisestä.

Castaneda erottaa näkemisen katsomisesta, ja selittää näkemisen läpäisevän kaiken olevan ja pureutuvan todellisuuden todelliseen olemukseen.

”Don Juan halusi erityisesti opettaa minua näkemään. Hänen tietämyksessään erotettiin toisistaan näkeminen ja katsominen. Niitä pidettiin kahtena selvästi erilaisena havainnointitapana. Katsomisessa oli kyse siitä, miten olemme tottuneet havainnoimaan ympäristöämme, kun taas näkeminen oli hyvin monimutkainen tapahtumasarja, jonka avulla tietäjän väitettiin havainnoivan kaiken ympärillään olevan ’olemusta’.”

(Castaneda, 1971, s. 12)

Ajattelin pitkään hivenen ylimielisesti, että Castanedan opetukset ovat lähinnä itseään etsivien wannabeshamaanien märkä päiväuni. Avain tuon todellisuuden oveen tuntui olevan yletön aistiharhoja aiheuttavien yrttien popsminen. Yrttien takaa löytyy kuitenkin runollinen kuvaus samasta asiasta, josta länsimaiset filosofit ovat puhuneet vuosisatoja enemmän tai vähemmän ymmärrettävästi.

Castaneda kuvaa asioiden selittämisen vaikeutta: ”Shamaanit eivät ole vähääkään henkisiä. He ovat hyvin käytännöllistä väkeä. Totta on, että shamaaneja pidetään yleisesti omituisina, jopa hulluina. Ehkä sinä sen takia ajattelet, että he ovat henkisiä. He vaikuttavat hulluilta, koska he yrittävät kaiken aikaa selittää asioita, joita ei voi selittää. Kun he koettavat turhaan antaa täydellisiä selityksiä olosuhteissa, joissa täydellinen selittäminen on mahdotonta, he kadottavat jutun langan ja puhuvat päättömiä.” (Castaneda, 1998, s. 12)

Näkeminen tuli käsinkosketeltavaksi työssäni paitsi prosessin kautta myös konkreettisessa kuvaamisessa. Olin ajautunut kuvaamaan asiaa, jota ei voi kuvata. Näkemisestä tuli kaksinkertaista – yritin nähdä sitä, miten näkeminen tapahtuu. Koetin vangita kuviini intensiteetin hetkiä, niitä välähdyksiä, jolloin ihminen on läsnä ja näkeminen on ylipäättään mahdollista.

Intialainen tietäjä Bhagavan Sri Ramana Maharshi (1879-1950) kuvaa näkemistä teoksessaan *Nan yar, Kuka minä olen*. Maharshi opettaa itsetutkiskelun tietä suorana ja yksinkertaisena keinona saavuttaa oma todellinen luontomme – onnellisuus. Maharishin mielestä jokainen elävä olento ansaitsee onnellisen elämän ilman kurjuutta. Se on mahdollista mielen hiljentämisellä, ja hän esittää *Kuka minä olen* -teoksessaan yksinkertaisen itsetutkiskelun metodin.

Maharshin metodi perustuu ei-älylliseen keskittymiseen, jossa keskipisteessä on minä, ihmisen tiedostettu oma itse. Siihen keskittyminen palauttaa mielen itseensä ja lopulta hiljentää sen.

Maharshi on Castanedan kanssa samoilla linjoilla, ja hänen mukaansa ihmisen mieli näkee harhanomaisen maailman. Kun mieli suljetaan sydämeen ja hiljennetään, jäljelle jää näkijä.

”Kun se maailma, joka on nähtävissä, on poistettu, jäljellä on oman itsensä käsittäminen, se on näkijä.” (Maharshi, 1923)

4.2.2 Vuorovaikutus

Ihminen on kanava, jonka kautta asiat välittyvät. Sillä, mistä ne tulevat ei ole käsitteellisellä tasolla väliä, vaikka puhutaankin maailmankaikkeudesta, maailmanhengestä tai kuten C.G Jung kollektiivisesta piilotajunnasta. Kanavalla tarkoitan vuorovaikutteista, avointa suodatinta, jonka läpi asiat valuvat kuin vesi kahvinporojen läpi pannuun.

Sveitsiläinen psykiatri C.G Jung (1875-1961) oli unitutkimuksen uranuurtaja, Sigmund Freudin oppilas ja analyyttisen psykologian perustaja. Jung esitti kollektiivisen piilotajunnan teoriassaan, että unien symboliikka on henkilökohtaista, mutta niiden perusta yleispätevä. Vietyään tutkimusta pidemmälle hän totesi, että piilotajunnan arkkityypit ovat vapaana vellovaa psyykkistä energiaa, ja että kaikki ihmiset käyvät unissa läpi samantyyppisiä asioita. (Stähl, 1995)

Jung puki tiedeyhteisölle ymmärrettävään asuun modernin tieteen voimallisen nousun pimentoon ajaneita teemoja. Niitä oli pidetty epäilyttävänä siitä asti, kun René Descartes 1600-luvulla filosofiassaan erotti mielen ruumiista (Lehti, 2005).

Intuitio on vuorovaikutteinen läsnäolon tila, jossa ego poistuu ja ihminen on kosketuksessa todellisuuden kanssa. Ranskalainen filosofi Maurice Merleau-Ponty (1908-1961) käsittelee aihetta kirjassaan *Silmä ja mieli*. Hän kutsuu tätä todellisuudeksi nimittämänsä asiaa Olevaksi. Antiikin Kreikan Platon käytti siitä termiä ideoiden maailma, ja niin sanotun dialogifilosofian edustaja Martin Buber (1878-1965) kuvaa sitä kohtaamisella. Rakkaalla lapsella on monta nimeä.

Merleau-Ponty ruoskii kartesiolaisuutta ja kutsuu tiedettämme ja filosofiaamme ”kahdeksi paloitellusta kartesiolaisuudesta syntyneeksi hirviöksi” (Merleau-Ponty, 1964, s. 47). Hän yhdistää Descartesin erottaman mielen ja ruumiin, ja puhuu Buberin tapaan kohtaamisesta: ”Näkeminen on kuin kohtaamista, kuin tienristeyksessä, Olevan kaikkien ominaisuuksien kanssa.” (Merleau-Ponty, 1964, s. 68).

Kun luin Silmä ja mieli -kirjaa, minusta tuntui, että Merleau-Ponty yhdistää kyllä mielen ja ruumiin mutta näyttää ajattelevan, että Oleva on jokin toinen todellisuus, johon täytyy erikseen matkustaa. Martin Buber sitä vastoin tuo ”toisen todellisuuden” tähän maailmaan kirjassaan Minä ja sinä (Buber, 1923). Buberin perusajatus rakentuu kohtaamiselle ja läsnäololle.

Buberin mukaan ihmisellä on kaksi suhtautumistapaa maailmaan. Hän käyttää niistä käsiteparia Minä-Se ja Minä-Sinä. Minä-Se -tyypin suhtautuminen merkitsee kohdattavan asian esineellistämistä. Minä-Sinä puolestaan merkitsee tasa-arvoista suhtautumista ja kohteen itseisarvoisuutta. Hämmentävien käsiteparien takana on kaunis läsnäolon maailma, jossa ihminen palautuu tähän hetkeen ja kokee yhteyden kaiken kohtaamansa kanssa.

Luin kirjan muutama vuosi sitten tunnekuohun vallassa ja itkin vuolaasti. Hän tavoitti siinä asiat, jotka olin unohtanut ja toi minut takaisin läsnäoloon. Seuraavana päivänä heräsin ja tartuin kirjaan uudelleen. Luin tekstiä, mutten ymmärtänyt siitä enää mitään. Olin taas unohtanut – unohtaminen sinänsä merkitsee tulevaisuudessa tai menneisyydessä seikkailemista – läsnäolon ja koetin saada ajatuksesta kiinni käsitteellistämällä. Ymmärsin jokaisen sanan, mutta ne eivät yhdistyneet toisiinsa ja teksti näytti kasalta käsitteellistä jargonia.

Asioiden vastaanottaminen vaatii vain keskittymistä ja kykyä sulattaa annettu tieto. Vuorovaikutus merkitsee olennaisten asioiden näkemistä taustahälyn keskeltä, samalla tavoin kuin avaruuden jatkuvan taustakohinan keskeltä pystytään havaitsemaan planeetat ja tähdet. Se merkitsee kohtaamista kaiken sen kanssa, minkä mieli ohittaa.

Valokuvaajan ei onneksi tarvitse työskennellessään pohtia Olevaa tai kohtaamisia eikä mietiskellä näkemisen todellista luonnetta. Ne ovat kokoajan läsnä, ja esimerkiksi vanhakantaisen dokumenttikuvauksen ydin on juuri *näkemisessä* ja oivalluksessa – kuvaaja rajaa maailmasta sen osan, jonka on nähnyt oleelliseksi.

Intuitio tai kohtaaminen ei ole alkemiaa eikä ihmisen saavuttamattomissa oleva käsitteellinen maailma. Se on yksinkertainen olotila, jossa kaikki ovat ainakin käväisseet. Helpompaa ja johdonmukaisempaa asiaa ei ole, sitä ei vain voi pakottaa esille mielen avulla.

Intuition käsitteellinen avaaminen ei ole tarpeellista sen kuuntelemiseksi, mutta siitä saattaa olla apua. Intuitio itsessään on kuitenkin kaiken tämän yläpuolella.

4.3 Intuition kritiikki

Intuition kritiikki lähtee pääsääntöisesti olettamuksesta, että intuitiolla saavutetaan tietoa. Tiedolla on taipumus olla oikeaa tai väärää ja filosofit ovatkin tonkineet ”todellisen tiedon” alkulähteitä ja keinoja, joilla sen voisi saavuttaa. Kritiikki osuu nimenomaan tiedon määritelmiin, eikä itse ”tiedon” saavuttamisen prosessiin. Intuitio on läsnäolon tila, jossa oikea ja väärä menettävät merkityksensä. On vain polku, jota seurata.

Prosessissa intuitiivisen tietämisen voisi määritellä tunteeksi siitä, mitä on tehtävä, mihin suuntaan pitää jatkaa. Se on kirkas, kyseenalaistamaton läsnäolon tila. Prosessi voi olla loppumaton, elämänmittainen matka tai rajattu tuotos. Tuotoksen lopputulos saattaa olla tieteellisesti täysin väärä, mutta se johtaa seuraavaan oivallukseen. ”Väärä” tieto muuttuu osaksi oikeaa polkua, jota ilman olisi mahdotonta jatkaa matkaa. Näin intuitio kursii kasaan erilaisia polkuja ja johdattaa kulkijan päämääräänsä.

Yksi intuitiivisen tietämisen kritikoista on yhdysvaltalainen Charles S. Peirce (1839-1914). Peirce lähtee olettamuksesta, että ”todellinen tieto” on saavutettavissa rationaalisilla keinoilla. Hän päätyi siihen, ettei intuitiivista tietoa ole olemassa. Peircen vastaväite on, ettei meidän ole mahdollista tietää, onko meillä intuitiivista tietoa. Hän tuntuu eksyvän käsitteelliseen kyseenalaistamisen labyrinttiin, josta edes looginen päättely ei johdata ulos. Hänen mukaansa kaikki tieto tulee ympärillä olevista faktoista. Peirce oli käytännön mies, joka asetti vastakkain loogisen päättelyn ja intuitiivisen tiedon. (Lehti, 2005)

Peircen asetelma tuntuu mustavalkoiselta, sillä intuitio ja looginen päättely eivät sulje toisiaan pois. Usein ensin tulee intuitio, selittämätön tunne siitä, miten asiat ovat. Sen jälkeen tunteen ympärille rakennetaan looginen päättelyketju, joka tekee selittämättömästä tunteesta perustellun. Looginen päättely vaatii taustalleen myös tietoisuuden, enkä tiedä, onko sen olemassaolosta muita takeita kuin intuitio.

Kreikkalainen filosofi Platon päätyi pari tuhatta vuotta ennen Peirceä vastakkaiseen johtopäätökseen. Platon tuli tunnetuksi paitsi Sokrateen keskustelujen kirjoittamisesta myös muun muassa tiedon teoriastaan. Hänen mukaansa intuitiivinen tieto on korkein mahdollinen tiedon muoto, ja että kohti tätä todellista tiedon valoa voi päästä vain kääntymällä pois näkyvästä ja petollisesta objektien ja niiden kuvien maailmasta.

Janne Seppänen käyttää kirjassaan Katseen voima termiä ”nähdä ajatuksella” puhuessaan Platonin tiedonhankinnasta (Seppänen, 2002, s. 57). Platon korosti intuitiivisen tiedon saavuttamisessa ajatuksen voimaa ja mietiskelyä. En tiedä rienaanko Platonia vai Seppästä sanomalla, että ”nähdä ajatuksella” on kummallinen määritelmä, koska intuitiivinen tajuaminen sinänsä sisältää ajatuksen, mutta vaatii ennemminkin sen hiljentämistä.

Luin Platonia neljätoistavuotiaana eksistentiaalisen etsinnän kourissa. En tietenkään ymmärtänyt siitä mitään, mutta luolavertaus on säilynyt ensirakkautenani ”toisen todellisuuden” olemassaolosta. Platon käyttää ihmisistä kuvausta, jossa heidät on kahlittu pimeään luolaan, ja jossa he näkevät todellisuudesta vain luolan seinälle heijastuvat varjokuvat. Todellinen maailma odottaa luolan ulkopuolella, mutta ihmiset eivät tiedä muusta kuin varjokuvista ja tyytyvät niihin.

Pähkäilin murrosikäisen ylikuumenneilla aivoilla luolavertauksen ajatusta ja se oli uskomattoman vaikuttava. Olin siihen mennessä jo unohtanut lapsuuden leijuvan olotilan, jossa ”toinen todellisuus” on kyseenalaistamattomasti läsnä. Koetin tavoittaa sitä älyllisillä keinoilla.

En tosin tiedä voiko sen aikaista aivotoimintaani kuvailla sanalla äly – älytön voisi sanan käyttötavan puolesta kuvata tapahtumaa paremmin. En myöskään ymmärtänyt, että kiivaasti tavoittelemani ”toinen todellisuus” oli koko ajan läsnä, että oli olemassa vain yksi kokonainen todellisuus, josta järkeistäminen vei ainoastaan kauemmaksi.

Peirce ja Platon päätyivät intuitiivisen tiedon pohdinnassaan vastakkaisiin ääripäihin, vaikka ”todellisen tiedon” määritelmä tuntuu turhanpäiväiseltä. Itse olen taipuvainen lievän relativistiseen suhteeseen maailmaan, jossa ymmärretään se, että maailmaa tutkaillaan omien rillien lävitse.

Todellisen tiedon käsitettä voisikin verrata objektiivisen valokuvan käsitteeseen. On paljon ihmisiä, jotka uskovat ”autenttiseen” valokuvaan. Se ei ole sen enempää väärin kuin oma kantani valokuvan subjektiivisuudesta. Objektiivisuuteen voi toki pyrkiä ja usein on syytäkin, mutta sitä on mahdotonta tavoittaa, sillä maailma suodattuu joka tapauksessa tekijänsä silmien, havaintojen ja mielen lävitse. En tosin tiedä, millaisia kuvia valaistuneet ihmiset ottavat.

Tässä yhteydessä tuntuukin sopivalta kertoa usein käytetty vertaus tietäjästä, joka osoitti ihmisille sormellaan kuuta pyytäen katsomaan sitä. Ihmiset kuitenkin tuijottivat sormeaa, ja keskustelivat siitä unohtaen itse asian, kuun.

SIIVOLISTYÖN
KÄSIKIRJA

4.4 Ripulipaska, taiteellinen työprosessi

Taiteilijoiden työprosessit ovat kummallisia. Ne poukkoilevat omia polkujaan ja turahtavat ulos levynä, kirjana, kuvana tai minä vain. Prosessi on yksilöllinen, eikä se noudata erityistä kaavaa. Taiteilijana pidetään yleensä kuitenkin vain sitä henkilöä, jonka prosessi saa konkreettisen ulottuvuuden. Muut ovat taivaanrannanmaalareita, vaikka ajattelisivat samoja asioita, tuntisivat samoja tunteita ja säveltäisivät samat kappaleet laittamatta niitä ikinä levyille.

”Ideat voivat saada alkunsa vaikka millaisista tilanteista. Minä vain istun pianon ääreen soittamaan ja soinnut alkavat kertoa minulle tarinoita. Sanoitukset näyttävät seuraavan itsestään säveltämistä. Toki joidenkin sanoitusten kohdalla kestää kauemmin, ennen kuin saan ne ulos itsestäni, mutta toiset tulevat ulos, tuota, niin kuin ripulipaska. – Kate Bush” (Jovanovic, 2005, s. 59)

Mystikon maineessa oleva brittiläinen laulaja-lauluntekijä on tunnettu siitä, että pitää matalaa profiilia itsestään. Bushin monikerroksinen musiikki maalaillee davidlynchmäisiä elokuvallisia tunnelmia ja on välillä piinallisen vaikeaselkoista. Bush on kuitenkin koko uransa luottanut omaan näkemykseensä ja toiminut sen mukaan piittaamatta ympäristön paineesta. Hän työstää albumejaan juuri niin kauan kuin tuntee tarpeelliseksi saadakseen sanotuksi sen, mikä on sanottavaa ja siinä muodossa, kuin se on sanottava.

Taiteellinen työ on jatkuvaa prosessia, mutta konkreettisella ulosannilla on alku ja loppu. Alkusysäys tulee intuitiosta, jonka jälkeen ideaa aletaan toteuttaa.

Joskus työn varrella on mahdotonta selittää, miksi joku asia on tehtävä tietyllä tavalla. Valitessani lopputyön aihetta tiesin vain, että intuitio ja selvännäkijät liittyvät jollain tavalla toisiinsa, mutten osannut sanoa miten. Jossain vaiheessa sana näkeminen kirkastui minulle ja ymmärsin miksi olin valinnut aiheen. En kuitenkaan olisi pystynyt perustelevaan valintojani lähtiessäni työhön.

Taiteellinen projekti pitää osata myös lopettaa. Se on valmis sitten kun se on valmis, eikä kehityskaarta kannata katkaista ennen kuin on perillä. Tietenkin asioita voi myös työstää loputtomiin, mutta sydäntään kannattaa kuunnella tarkemmin kuin perfektionistista miellyttäjää. Käytetyn ajan määrä ei ole verrannollinen työn laatuun.

Bush kuvaa tätä asiaa valaisevasti: ”Minusta sana ’täydellinen’ on...no, käytin sitä joskus ennen. Ja väärin, koska asia on niin että teet sen mitä teet, annetussa ajassa, epätäydellisesti, taitosi ja tietojesi mukaan. Se ei välttämättä tarkoita ’täydellisyyttä’, mutta parhaani olen kuitenkin yrittänyt. Olen lauluissani pyrkinyt ilmaisemaan sen, mikä oli sanottava, käyttäen oikeaa muotoa ja rakennetta, saundeja, laulutapoja, kaikkea tätä parhaani mukaan.”
(Jovanovic, 2005, s. 198)

Intuitioon luottaminen vaatii uskoa ja rohkeutta. Se on vähän niin kuin avannossa käynti, kuulostaa typerältä ja on lähtökohtaisesti jotenkin epäilyttävää. Juuri ennen kuin menin ensimmäistä kertaa avantoon, ilma tuntui pirullisen kylmältä ja ajatus veteen menemisestä vaikutti äärimmäisen huonolta idealta. Veteen pulahtaessani filmi katkesi, enkä osannut sanoa, olinko edes käynyt siellä.

Olo oli kuitenkin aivan uudenlainen, mistä osasin tulkita käyneeni vedessä. Niin myös intuitio vaatii uskallusta antautua, samalla kun rationaalinen mieli mussuttaa ja keksii syitä asioiden tekemättä jättämiseen tai toisin tekemiseen.

Intuitiolle antautuminen ei ole sen kummallisempaa kuin avannossa käyminenkaan. Se helpottuu kerta kerran jälkeen, ja niin kuin jäinen vesi ihmisen ympärillä avannossa, niin myös intuitio kantaa.

En ole koskaan nähnyt Kate Bushin esiintyvän, ehkä siitä syystä, että yhtä kiertuetta lukuunottamatta hän ei ole julkisesti ole esiintynyt. Sen kiertueen aikaan taisin olla neljän vanha. Tämän vuoksi tyydyn kuvailemaan suomalaisen huippupianistin Olli Mustosen konserttia takavuosilta Tampere-talossa.

Minua nauratti, koko konsertin ajan. Pianisti viuhtoi huvittavasti, enkä voinut käsittää, mikä sitä vaivasi. Ainoastaan, kun laitoin silmät kiinni ja kuuntelin, saatoin unohtaa vitsikkään soittoniekan ja hetkeksi päästä sinne, missä ehdollistumat eivät vaikuta. Olin tottunut siihen, että ihmiset eivät elehdi ja liiku sillä tavoin, sellaisella intensiteetillä. Ja ehkä minua saattaisi vieläkin vähän naurattaa, vaikka sisimmässäni olisin pikkuisen kateellinen siitä, miten joku uskaltaa heittäytyä ja antaa asioiden kantaa.

4.5 Kosmologinen muna

Tieteilijöiden työtavat muistuttavat taivaanrannanmaalareiden viivoja. Ne vain tulevat ulos kaavoina, laskelmina ja loogisina päätelminä. Ne ovat taidetta siinä missä maalauksetkin, ja joskus jopa hyödyllisiä muutenkin kuin henkisen puhdistautumisen muodossa.

”Luotan hyvin paljon oivallukseen ja tunnen, että tuossa tai tuossa ajatuksessa ollaan oikeilla jäljillä. Sitten kokeilen, olenko oikeassa. Joskus en ole. Joskus alkuperäinen idea osoittautuu vääräksi, mutta johtaa uuteen ajatukseen. – Stephen Hawking”
(White & Gribbin, 1992, s. 96)

Mustien aukkojen ekspertin Stephen Hawkingin kuvauksessa oivalluksesta puhdistuvat kerta heitolla oikean ja väärän käsitteet. Työprosessissa ”väärä” oivallus saattaa johtaa uuteen ajatukseen, ja sitä kautta muuttua oikeaksi.

Kosmologiassa, jota Hawkingkin tutkii, tarkastellaan avaruuden eri ilmiöitä. Nykypäivänä kosmologia on pääasiassa keskittynyt alkuräjähdystä seuranneen minuutin tutkimiseen. Toisinaan yhteen pakkautunutta ainetta ennen alkuräjähdyttä kutsutaankin kosmologiseksi munaksi. Se on kaunis sana, runollinen, ja johdattaa ajatukset muna vai kana -leikkiin.

Hawking tyrmää kaikenlaiset yhtymäkohdat idän mystiikan ja kvanttifysiikan välillä ja toteaa, että jos venäläisten ehdotus ”jäätynyt tähti” olisi mennyt läpi mustan aukon sijaan, mystikot olisivat jättäneet kvanttifysiikan rauhaan.

Minusta jäänyt tähti on vähintään yhtä kaunis ilmaus kuin musta aukko tai kosminen muna.

Tieteellä ja taiteella on muitakin yhtymäkohtia kuin ulkoinen kauneus ja metafysiset tasot. Tieteilijöiden työtavat muistuttavat taiteen tekemistä; ensin on intuitio, vahva tuntuma ja visio siitä, kuinka asia on, ja sen jälkeen toteutettu mielipuolinen määrä puhdasta työtä.

Hawkingia muistikirjat naurattavat. Hän toteaa Errol Morrisin dokumenttielokuvassa Ajan lyhyt historia, että hyviä ideoita tulee sen verran harvoin, että mitä todennäköisimmin ne muistaa ilman muistikirjaakin. Hänen työskentelynsä perustuu paljolti pään sisällä tapahtuvaan ideointiin. (Morris, 1991)

”Hawking luotti intuitioon, oivallukseen, joka sanoi hänelle, oliko jossain ideassa järkeä vai ei. Hänellä oli hämmästyttävä sormituntuma asioihin – aivan kuin hän olisi soittanut korvakuulolta.” (White & Gribbin, 1992, s. 95).

Hänen muistiaan ja työtapaansa on verrattu siihen, että se olisi suunnilleen sama, kuin Mozart olisi kirjoittanut kokonaisen sinfonian päänsä sisällä. Tosin niin hän kai välillä tekikin.

Tuntuu jotenkin kummalliselta, miten sellainen tietomäärä kulkee niin pienen ja hauraan olennon läpi. Ehkä se on jollain tapaa verrannollinen sanontaan siitä, että yhden aistin puuttuminen saa toiset tarkentumaan.

5 VALOKUVAAJAT JA INTUITIO

5.1 Onnenkantamoiset

Olen usein kuullut puhuttavan onnenkantamoisista ja siitä, että hyvissä valokuvissa monet asiat ovat sattumankauppaa. Joskus se tuntuukin siltä. Varsinkin silloin, kun ”sattumalta” on uutishetkellä hienossa kuvakulmassa, mutta sössii valotuksen ja nanosekunnin hetki kiittää ohitse. Joskus törmään päivittäisessä lehtityössäni siihen, että olen nähnyt olennaisen, mutten ehtinyt reagoida.

”Onnenkantamoiset” vaativat jatkuvaa harjoitusta. Ne eivät tule puskan takaa yllättäen tai sattumalta, tuijottamalla eikä silmät sulkemalla. Olennainen näyttäytyy sille, joka sen on valmis vastaanottamaan.

Pohjoisirlantilaisen Magnum-kuvaajan Donovan Wyliein sanoin, mitä enemmän teet töitä, sitä onnekkaammaksi muutut (Wylie, 2004). Sen tien päässä on paikka, jossa valotus on kunnossa ja muistikortti kamerassa sillä hetkellä, kun sen pitääkin olla.

Haastattelin lopputyöhöni kahta valokuvaajaa, Teemu Kuusimurtoa ja Aino Kannistoa, intuition merkityksestä heidän työprosessissaan. Emme käyneet erikseen läpi intuition merkitystä, enkä selostanut tai johdatellut asiaa sen kummemmin. Lopputuloksena on kaksi käytännönläheistä pohdintaa valokuvasta ja intuitiosta, toinen lehtikuvauksen kentältä ja toinen taidegenrestä.

5.1.1 Aino Kannisto

Valokuvataiteilijan mietteitä intuitiosta.

Mihin katsot sijoittuvasi valokuvauksen kentällä?

Teen lavastettuja, rakennettuja valokuvia. Olen aika puhtaasti taidegenressä. En ole tehnyt ensimmäistäkään lehtikeikkaa. Oon tosi vähän tehnyt valokuvaajan töitä, ainoastaan silloin, jos joku on tullut pyytämään. Olin tehnyt kaikenlaisia hanttihommia ennen koulua, pakannut tietokoneita tehtaassa ja vaihtanut kroonikkovaippoja. Sitten ajattelin, että nyt saan viisi vuotta opintotukea ja voin tehdä juuri sitä, mitä haluan ja palata sitten taas realiteetteihin. Keskityin tekemään sitä, mitä itse haluan. Kyllä se sitten yllättävästi kantoi.

Täytyy olla ihan hirveä draivi, jos aikoo tehdä taiteellista duunia ja toimia myös lehtikuvaajana. Freelancerin hommaa ei voi pitää minään kakkosduunina, siihen pitää kuitenkin sitoutua. Mä olen ainakin niin flegmaattinen ja hidas ihminen, ettei se onnistuisi.

Millainen on ”normaali” työprosessisi, onko sellaista?

Usein jos menen näyttelymatkalle, otan kamat mukaan ja lisäksi kuteita, meikkejä ja rekvisiittaa. Jos löydän kiinnostavan paikan yritän siepata sen mukaani.

Mulla oli pää täynnä kaikenlaisia tyyppejä, kun aloitin. Monesti paikat eivät olleet kauhean kummoisia, ne olivat enemmänkin taustoja niille tyypeille. Nykyään se on enemmän niin, että joku paikka on mun mielestä älyttömän hieno, ja haluan varastaa sen.

Sitten täytyy vain keksiä tyyppi siihen. Se on kokeilua, niin kuin lapsilla, jotka leikkivät, että olisi tää tyyppi tai tuo tyyppi.

Mitä käsität intuitiolla, ja liittykö se työhösi?

Joo, tosi vahvasti. En yhtään osaa sanoa, mitä olen milloinkin tekemässä. Se on yksi syy, miksi käytän itseäni mallina. Kyllä ohjaajan pitäisi osata selittää näyttelijöille mitä ne on tekemässä, tarjota niille jotain huttua, että ne menisivät juttuun sisään. On ollut hirveän vaikeaa, jos olen käyttänyt esimerkiksi miestäni kuvissa, sillä mun pitäisi selittää ketä se esittää ja miten sen pitäisi olla.

Teen ratkaisuja tosi intuitiivisesti, totean että tää tuntuu hyvältä tai päinvastoin. Jos kuva ei näytä hyvältä, sinne täytyy esimerkiksi laittaa rekvisiittaa tai ottaa sieltä pois. Se on vähän niin kuin kokkaamista, fiiliksen mukaan heittelee asioita. Ne saa onneksi pois sieltä, jos alkaa maistua pahalle. En rakenna kuvia selkeiden luonnosten pohjalta tai tee taidehistoriallisia pastisseja, joissa tarvitsisi viitata johonkin. Intuitiolla se selviää, mitä kuvaan tulee. Joskus teen digikameralla luonnoksia, joista näen, näyttääkö kuva oikealta.

Se on hakemista, jossa mulla enimmäkseen on epävarma ja epämiellyttävä olo. Innostun ensin paikasta, jonka jälkeen tulee epävarmuus. Jossain vaiheessa sitten vain napsahtaa, kun asiat alkavat olla kohdillaan. Siinä vaiheessa alan kuvata filmille. Mun on jotenkin tosi vaikea nähdä kolmiulotteista kaksiulotteisena. Tarvitsen digikuvan tai polaroidin, että saan kolmiulotteisen litistettyä. Asiat saattavat kolmiulotteisina näyttää tosi hienoilta, mutta kaksiulotteisena vain häiritseviltä, jos joku töröttää jostain.

Yritätkö koskaan järkeistää työtäsi jälkikäteen?

Kyllä mä aika usein annan sen vaan mennä ja jatkan seuraavaan. Se on nimenomaan juuri intuitio, jota kuuntelen. Mulla ei ole mitään ohjeita, joita voisin noudattaa tai joihin voisin luottaa.

Teen kuvia, koska mun täytyy tehdä. En ole taidehistorioitsija, enkä pysty sanomaan mistä näissä on kyse. Eikä se ole edes mun duuni. Kyllä mä ajattelen, että yritän lavastaa esimerkiksi tunnetiloja, mutten ole sen enempää sitä pystynyt tai halunnut analysoida. Saatan myös itse tietää, miksi olen tehnyt tietyn kuvan. Ne ovat kuitenkin niin henkilökohtaisia asioita, etteivät ne kuulu kenellekään. Inhoan sellaista, jos taiteilija tulee sanomaan, miten sen näyttely tulee nähdä. Mulla on mun oma pää, ja sen läpi mä katson asioita. Ihmiset saa nähdä mun kuvissa, mitä ne haluavat.

Miten päädyit kuvaamaan itseäsi?

Mulla oli silloin, kun hain kouluun – niin kuin varmaan monilla 22-vuotiailla – grande identiteettikriisi. Sitten kuvasin itseäni. Yritin hahmottaa, kuka tyyppi mä olen. Edes sen, miltä näytän. Mulla oli vähän sellaisia ongelmia, että tuntui, etten tunnista omaa peilikuvaani. Tein varmaan aika klassisia omakuvia, missä poseerasin kameralle. Esitin kaikenlaista, en oikein itsekään tiedä mitä. Jotenkin koko ajan harmitti ne kuvat, niissä ei ollut sitä, mitä halusin. Mulla oli pari vuotta koulussa sellainen olo, että kaikki on vähän sinnepäin, mutta joku ei natsaa. Se oli kovaa etsimistä, mutta samalla vähän inhottava olotila, että miksi mikään ei ole juuri sitä, mitä haluaisin.

Jossain vaiheessa aloin keksimään asioita, tekemään fiktiivisiä tyyppejä. Sitten tuntui, kuin prosessi olisi lähtenyt lentoon.

Piller Pass 1993.

Valokuvassa voi näyttää joltain muulta kuin itseltään, vaikka oma lärvi antaakin tietyt reunaehdot. Totesin, ettei tarvitse rajoittua mun omaan elämäni ja mun omiin pikku ahdistuksiini. Voin tehdä ihan mitä vaan ja olla ihan mikä vaan. Se tuntui jotenkin ihan älyttömän vapauttavalta. Se on myös asia, mistä olen koettanut pitää kiinni. Jos ei saa tekemisestään mitään mielihyvää, niin on ihan väärillä jäljillä. Jos se on vain suorittamista tai ahdistuksen tiristelemistä, niin jotain on pielessä.

Sen olen kyllä oppinut, että tietyssä vaiheessa työprosessia mulla on tosi epämiellyttävä olo. Se tulee juuri epävarmuudesta. Siitä, että haluaisin vangita jonkun asian, mistä en edes tiedä mikä se on. Ehkä se on enemmänkin tunnetila, jonka jollain tapaa tunnistan. Kyllähän mä tietenkin käsittelen omia tunteitani, kenen muun tunteita mä voisin käsitelläkään. Mutta ne tyypit voi olla ketä vaan, en pysty sanomaan, onko tuo joku pirjo vai riitta vai kuka. Koska mulla ei ole tarinoita niiden tyyppien takana, jotka voisi syöttää näyttelijälle, voin itse hortoilla epävarmuudessani kuvassa. En voi odottaa sitä toiselta. Aika monet ihmiset tulevat hirmu levottomiksi, jos ne eivät tiedä mitä ovat tekemässä. Koska se on mun juttu, mä siedän sitä. Kun teen töitä, olen tekemisissä vain omien rajojeni kanssa.

Mikä saa hortoilun hetkillä luottamaan siihen, mitä teet?

Tiedän, että tulisin tosi onnettomaksi, jos en tekisi kuvia. Joka kerta, kun alan tehdä töitä joudun sanomaan itselleni, että on parempi tehdä paska kuva kuin ei kuvaa ollenkaan. Onhan se aina jotenkin mystistä, jos ne onnistuu. Kuitenkin mulle on tärkeintä se tekeminen. Jos jäisin odottamaan, että on hyvä filis tehdä kuvia, niin sitä päivää ei kyllä tulisi. Tuolla mä makaisin sängyn pohjalla vuodesta toiseen, jos odottaisin, että mun kannattaisi alkaa tehdä jotain.

Nyt oli hauska projekti, kun olin mukana hankkeessa, jossa täytyi tuottaa viisi kuvaa jossain Euroopan kaupungissa tiettyyn aikaan mennessä. En halunnut lähteä mihinkään, sillä mulla oli koti-ikävä jo ennen kuin olin lähtenyt. Ajattelin, että nyt teen sen Helsingissä. Olin aina halunnut kuvata matkailijakodeissa, joten kävelin parin korttelin päähän Mekkaan. Olin tosi onnellinen, kun olin tehnyt kuvat. Se on ehkä kokemuksen ja ammattitaidon puutetta, että vielä ei osaa tyrkätä itseä hommiin ilman pientä ulkoista pakkoa.

Miten ulkopuolisten ihmisten sanomiset vaikuttavat?

On ihanaa tulla vanhemmaksi ja paatuneemmaksi. Rahat voidaan varastaa ja mitä vaan voi tapahtua, mutta kokemusta ei voida ottaa pois. Jos ei nyt saa aivohalvausta tai jotain. Kouluaika oli tavallaan hirveää, kaikki kritiikit tuntui kuin sisälmyksiä olisi kaiveltu haarukalla. Laitoin paljon kuvia pois, kun joku opettaja oli sanonut vaikka että ”no joo, Josef Beuys on tehnyt noita jänisjuttuja”. Myöhemmin olen saattanut tykätä kuvista tosi paljonkin. Kun on saanut itsevarmuutta, opettajien kommentit eivät ole vaikuttaneet enää. Eikä taidehistorialliset viitteet, joista en ole silloin tiennyt paskaakaan. Sitten olen kaivanut naftaliinista kuvan, josta tykkään.

Miten neuvoisit raastuneita valokuvaajanalkuja näissä tilanteissa?

Ihmiset on tosi kohteliaita. Sen jälkeen, kun lähdin koulusta mun työhön on suhtauduttu hirveän paljon ystävällisemmin. Eihän ihmiset sano, että sun näyttely on paska, ne ajattelee sen mielessään. Ja mitä väliä sillä on, kun ei sitä joudu kuulemaan. Perustelematonta ääliömäistä kommentointia en ole joutunut vastaanottamaan sen jälkeen, kun lähdin koulusta. Se on myös ollut aika parantavaa. Sekin auttaa, että tietoisesti en mittaa omaa arvoani sillä, mitä musta sanotaan tai kirjoitetaan.

Se on mulle kauhean selvää, että teen tätä mielihyvän ja ilon, en lopputuloksen takia. En pysty sanomaan, miten olisi sitten, jos lunta olisi tullut hirveästi tupaan, sillä olen ollut tosi onnekas.

Kerran mulla oli Perissä näyttely, ja joku oli kirjoittanut vieraskirjaan isoilla tikkukirjaimilla PASKAA. Se oli jotenkin aika hilpeetä. Yleensä ne, jotka eivät tykkää ei kirjoita edes nimeään.

Totesin koulussa, että ei ole hyvä vaihtoehto olla näyttämättä töitään kenellekään ja ajatella olevansa turvassa. Parempi oli näyttää mahdollisimman monelle, jolloin palaute oli niin ristiriitaista, ettei voinut jäädä kiinni yksittäisten tyyppien sanomisiin. Mulle on ollut tärkeää myös se, että mulla oli pari opettajaa, jotka eivät puuttuneet yksittäisiin kuviin, vaan kannustivat ja olivat sitä mieltä, että se mitä mä teen on jotenkin merkityksellistä. Se on vähän niin kuin pienillä lapsilla, eivät ne voi rakentaa itsetuntoaan tyhjästä. Oishan se parempi, että kannustusta olisi enemmän kuin päänpotkimista.

Koulussa mua kyllä ärsytti ensimmäiset kaksi vuotta, kun kukaan ei sanonut mitään, ja seuraavat kaksi vuotta se, että kaikkea paskaa sitä joutuu kuuntelemaan. Mulla oli joitain sellaisia opettajia, jotka antoivat tosi selkeitä neuvoja. Olen itse jotenkin tosi varovainen siinä, sillä en voi käsittää, miten voisin tietää miten jonkun täytyy tehdä kuvansa. Sen täytyy itse elää elämänsä ja itse tehdä ne.

Ehkä se on osaltaan sitä, että olen hyväksynyt sen, että epävarmuus on niin iso osa mun työskentelyäni. En voi jäädä odottelemaan, että mulla on tosi itsevarma olo, vaan mun duuni on tulla toimeen sen epävarmuuden kanssa.

Kaikista eniten mua auttaa se, että olen aina kaikkein innostunein niistä kuvista, joita en ole vielä tehnyt. En jää hautomaan sitä, mitä olen jo tehnyt. Niin kuin nyt ylipäänsä elämässä, ei se nyt ole psykologisesti kauhean kannattava strategia jäädä pohtimaan epäonnistumisiaan.

Mä olen aloittanut järjettömästä paskahalvauksesta. Siihen nähden olen nykyään jo aika tuottelias ja sujuva. En tajunnut sitä, että paskahalvaus johtuu siitä, että arvostelen asioita, joita en ole vielä tehnyt. En edes antanut itselleni mahdollisuutta. Mua auttaa myös se, ettei ole selkeää käsitystä siitä, miten pitäisi onnistua. Kaikki on vähän niin kuin laboratoriokoetta, jossa katsotaan, mitä sieltä tulee. Sama kun tekee näyttelyä, ei voi ajatella, että sieltä tulee joku jymypläjäys. Näyttelytila on laboratorio, jossa tehdään ripustuksia ja katsotaan toimiiko se. Jos se ei toimi, niin jotain siitä oppii.

On aika outoa arvioida tekemättömiä asioita, siinä voi nitistää itsensä ihan täysin. Ja nämä asiat joudun kertomaan uudestaan ja uudestaan itselleni, ei ne vielä mene rutiinilla.

En tajua miten ihmiset kestävät sellaisia duuneja, joissa ei käytännössä ole mahdollista epäonnistua. Niinkuin vaikka kirurgit. Taiteilijan työssä on myös helpottavaa, että mun duuni on siinä mielessä niin merkityksetöntä, että jos teen paskan näyttelyn, niin mitään pahaa ei tapahdu. En ole niin tärkeä tässä maailmassa, että täytyisi hirveästi tsempata. Se on jotenkin rauhoittavaa.

Se oli oivallus, jonka tajusin: mitä väliä, jos teen paskan kuvan. Eihän mun tarvitse sitä mennä tuonne näyttelymään. Joskus laitan näyttelyyn myös kuvia, joista en ole varma.

Sillä hetkellä, kun kuvat roikkuvat seinällä napanuora katkeaa, ja ne näkee ulkopuolelta. Kyllähän mä teen myös paljon roskaa, rapa roiskuu tehdessä.

Olen tehnyt tarpeeksi kauan, että tiedän, että ylä- ja alamäet kuuluvat tähän hommaan. Ne eivät ole merkkejä siitä, että pitäisi lopettaa tai että pitäisi mennä maahan makaamaan ja itkeä. Edessä voi olla vaikka mitä ilon ja onnistumisen hetkiä, joten miksi jäädä murehtimaan. Aluksi musta oli hirveän ahdistavaa, etten vaikka kahdeksaan kuukauteen kuvaa. Sitten kun se oli tullut monta kertaa, tiesin, että se menee ohi. Se tunne tulee edelleen, mutta tiedän, että se menee ohi. Olen oppinut tuntemaan omaa prosessiani. Onnistuminen tulee siitä, että toistaa onnistuneen prosessin, eikä siitä, että kelaa että tulispa tosi hyvä duuni.

Yritän elää aika käytännönläheisesti, sillä se on musta henkisesti terveellistä. Ettei kehittele päässään hirveesti huttua ja spekuloi kaikkea. Mulla on taipumusta siihen, sen takia yritän tsemppata. Jos päässä alkaa kehitellä liikaa niin on paras lähteä lenkille. Siihen ei taiteen tekeminenkään auta. Aerobic on kanssa tosi hyvä, siinä joutuu vaan miettimään ääliömäisiä liikesarjoja. Siellä alkaa törmäillä toisiin, jos miettii että miksi siinäkin asiassa kävi näin. Mulla on kestänyt tosi kauan tajuta, miten elää hyvin. Ettei tarvitse enää olla ahdistunut taideopiskelija, joka keittää sellaista huttua, että on pää liisterissä. Mitä sitten jos vähän alkaa rapistua ja rypistyä, ahdistukset kutistuu kuitenkin. Se on musta ihan hyvä diili.

5.1.2 Teemu Kuusimurto

Lehtikuvaajan mietteitä intuitiosta.

Mihin katsot sijoittuvasi valokuvauksen kentällä?

Teen lehtikuvausta, uutiskuvausta, ja tosi paljon myös henkilökuvauksia. Ja joskus kuvituskuvauksia, paitsi silloin, jos niitä pystyy välttelemään.

Valokuvauksen kentälle sijoittuminen ei ole niin yksinkertainen kysymys. Tärkeämpää on määritellä se, minkälaista lehtikuvaus joskus oli. Koen, että olen pikemminkin tätä 2000-luvun vaihteessa tullutta nuorisoa, joka on vallannut lehtimaailman. Mun käsitykseni siitä, mitä on lehtikuva tai objektiivisuus – tai päästäänkö siihen subjektiivisuuden kautta – ja ennen kaikkea se, vaikuttaako kuvan ulkomuoto ja kuvanottotapa – ne eroavat varmasti ihan järkyttävästi siitä, mitä kymmenen vuotta sitten ajateltiin.

Joten mun pitää sijoittaa itseni näihin 2000-luvulla tulleeisiin uusiin valokuvaajiin, joista lähes kaikilla alkaa enemmän tai vähemmän olemaan sellainen käsitys, että objektiivisuutta on mahdotonta saavuttaa. Tärkeämpää on kertoa asiat subjektiivisesti, jolloin useista lähteistä voidaan poimia tavallaan pallomainen kokonaiskuva.

Minkälainen on normaali työprosessisi?

Mun työprosessi kulkee ihan samalla tavalla kuin mun päivä. Herään siihen, että joku soittaa mulle, ja väitän kivenkovaan, että en herännyt, mä oon ollut hereillä jo kauan aikaa. Sen jälkeen kysytään, haluaisinko tehdä keikan joskus tunnin päästä. Sitten mä kyselen vähän, että miksi sen pikkukaupan avajaisista pitää tehdä juttu, tai että miksi sitä henkilöä kuvataan.

Yleensä ne ei tiedä, ja silloin pyydän toimittajan numeron. Sitten soitan toimittajalle, joka on unohtanut kännykän kotiin, eikä pysty vastaamaan. Kun saavun paikalle, koetan piinata toimittajaa vähän aikaisemmin ennen kuin tilanne alkaa.

Sen jälkeen menen tilanteeseen ja pää tyhjenee. Kuvaan kasan settiä, ja jos se on henkilökuvaa, niin tietenkin seurustelen ihmisen kanssa. Normaalistihan ne ovat sellaisia, että mennään kuvaamaan jotakuta, joka on työntekijän roolissa tekemässä jotain. Se tuo mahdollisesti lisäarvoa kuvalle. Sen sijaan – tai oikeastaan lisäksi – että kyselisin ”miten tämä ympäristönsuojeluhanke tähän liittyy” kyselen kuvattavan normaalityöpäivästä ja siitä, mitä hän oikeasti tekee. Eli kun se tulee töihin ja heittää takin naulaan ja juo kupin kahvia, niin mitä sen jälkeen tapahtuu. Jos se vielä siinäkin vaiheessa vastaa, että ”mä olen tällainen konsultti”, silloin menee tosi huonosti ja pitää vähän ristikuulustella.

Mun kuvaustyylillä on sellainen, että otan aika paljon kuvia. Normaalisti se ensimmäinen kuva on aina paska, ja seuraava on parempi. Rakennan kuvaa siihen asti, että olen kuvannut 150-300 ruutua. Sen jälkeen kiitän kohteliaasti ja lähden työhuoneelle. Puran kuvat ja valitsen ne. Valitseminen on nopeutunut huomattavasti, eläköön uusi Adobe Bridge, jossa on tähtisysteemi. Sen jälkeen teen kuvat ja lähetän ne toimitukseen. Jos siellä on kuva, josta diggaan paljon, saatan soittaa perään ja pyytää sitä lehteen.

Normaalisti teen 3-5 kuvaa. Olen siis parantanut tapani, aikaisemmin tein vain yhden kuvan. Toisaalta se on myös huono asia, sillä silloin ne laittaa sen paskimman kuvan, jos ei sinne soita perään, että haluaisin tämän kuvan lehteen.

Mitä tulee mieleesi sanasta intuitio?

Intuitio....ja sä haluat että vastaan lyhyesti? Sä kysyt väärältä ihmiseltä, jos haluat lyhyitä vastauksia.

Intuitio on usein laskettu ihmisen kuudenneksi aistiksi. Normaalisti se tarkoittaa näissä puitteissa kykyä aavistaa hieman eteenpäin, mitä tulee tapahtumaan. Laajemmalti se tarkoittaa kykyä toimia ei-rationaalisesti, tunteen pohjalta. Näin mä sen käsittäisin.

Miten intuitio näyttäytyy jokapäiväisessä elämässäsi ja työssäsi?

Otetaan esimerkki: jos mä olen kuvaamassa henkilöahmoa siellä konttorissa, niin ei siinä ole mistään intuitiosta yhtään millään tasolla kyse. Se on täysin rutiinia, pikemminkin havainnointia. Jos ollaan tiedotustilaisuudessa tai vastaavassa intuitio merkitsee sitä, että tajuaa pitää kameran valmiina ja painaa nappulaa aavistuksen ennen kuin tilanne tapahtuu. Jalkapallokuvauksessa se toimii loistavasti: jos painaa nappia siinä vaiheessa, kun tilanne tapahtuu, on jo myöhässä. Sekin on oikeastaan looginen päättelykyky, että tietää, mitkä asiat johtavat toisiinsa.

Päivittäinen lehtikuvaus on mennyt enemmän ja enemmän henkilökuvaukseen. Ihmisten kohtaamisessa tärkeintä on se, että osaa kysyä oikeat kysymykset. Ihmisestä pitää tietää jotain, että sen voi kuvata hyvin. Ei voi kuvata henkilöä niin, että siinä on vain kaunis tausta, tärkeintä on sisältö.

Aika usein ikävä kyllä käy niin, että ei ole millään tasolla mitenkään mahdollista saada kuvaan muuta kuin visuaalisuutta. Siitä tulee ehkä kaunis kuva, mutta siinä ei ole sitä juttua, joka tekee lehtikuvasta hyvän.

Asiasisällön saaminen ei vaadi kuitenkaan intuitiota. Kekseliäisyyttä pikemminkin: Rannan Mika (*valokuvaaja*) voi luullakseni olla ihan missä tahansa tilanteessa ja saada esimerkiksi kapakassa heiluvasta lampusta ufotutkijan pään päälle ufon. Se on kekseliäisyyttä.

Oletko törmännyt tilanteisiin, joissa olet ollut epävarma siitä, mitä teet, etkä ole tiennyt miten toimia?

Päivittäin. Mulla on maitokaupassa suurimpia ongelmia, kun en tiedä, mitä maitoa ostaisin. Vaikka mä oon kyllä maitoallergikko. Juustot ovat suurempi ongelma. Työssä niitä on tietenkin myös. Ehkä sitä voi sitten kutsua intuitioksi, että joskus tulee kirkas filis, että hei, mä tiedän mitä mä haluan. Tai sitten se voi valjeta jossain vaiheessa.

Aika usein suurimman osan ajasta on äimänkäkenä ja mieltii, että mitähän mä nyt seuraavaksi teen. Sitä vaan mieltii, että tää nainen painaa 50 kiloa liikaa (*haastattelija sensuroisi tämän kohdan*), valo on ihan järkyttävä, ja tää vaan istuu konttorissa ja soittelee puheluita työkseen ja sitten pitäisi saada toiminnallinen kuva. Eikä naapuripöydän työntekijöitä saa kuvata. Sitä vaan alkaa mieltiä, että nyt ollaan niin kusessa, että mitä tästä oikein saa irti!

Aina normaalisti saa jotain irti, mutta tuskan hiki nousee selkään. Se on hämmentävää, se tulee ihan melkein jokaikisessä kuvauksessa. Ville Palonen (*valokuvaaja*) sanoi joskus, että vaikka kuvaisi -30 asteessa, silti tulee hiki. Se tulkitsi sen tuskan hieksi. Mä luulen, että se on sellainen yleismaailmallinen juttu, että valokuvaajat ovat hikisiä ja haisevat pahalta.

Mitkä asiat saavat sinut luottamaan epätoivoisessa tilanteessa siihen, mitä teet?

Laitan kuvattavan istumaan johonkin ja pyydän odottamaan, kun tsekkaan kameran näytöltä valotuksia.

Selaan sieltä kuvia, ja koetan kaivaa, jos jossakin olisi mahdollisesti jotain ideaa, jota voisi kehittää. Hyvä fiilis tulee siitä, jos saa hyvän kuvan. Normaalisti tuskan hiki on päällä kuitenkin siihen asti, kun on saanut sen hyvän kuvan.

Ei ole mitään toimintamallia, jolla pääsisi hyvään kuvaan. Kun huomaa, että homma menee vituiksi, vaihdan objektiivia. Se on loistavaa, sillä silloin alan myös ajatella eri tavalla. Mulla on oikeastaan jokaiselle objektiiville vain pari kuvaustapaa.

Miten suhtaudut toimittajan, kuvatoimittajan tai taiteijan ohjeisiin?

Jos toimittaja antaa ohjeita, en välitä niistä. Sanon usein, että jospa sinä nyt vain kirjoittaisit ja minä vain kuvaisin, niin loppujen lopuksi saamme aikaan varmaan ihan mukavan jutun. Jos kuvatoimittaja antaa ohjeita, se tarkoittaa sitä, että lehti on miettinyt etukäteen jonkunlaatuisen näkökulman tai systeemin. Taiteijien ohjeet ovat vain, että ota pystyä ja vaakaa. Pitää kuitenkin lähteä siitä perusolettamuksesta, että on eri asia olla pöydän ääressä ideoimassa, kuin paikanpäällä. Puhumalla pääsee kuitenkin pitkälle.

Mitä neuvoja voisit antaa uusille valokuvaajille heidän työprosesseissaan?

Kaikkein tärkeintä on se, että jos ne opiskelee Lahdessa ja niillä on työkeikka Helsingissä, niin pitää tulla bussilla eikä junalla, sillä junalla myöhästyy. Se on aivan maailman tärkein juttu, sitä tärkeämpää asiaa ei voi ollakaan.

Toinen on se, että kuvassa tärkeämpää on idea kuin visuaalisuus. Ei voi olla hyvä lehtikuva, jos siitä puuttuu idea. Ja sen idean pitää olla sellainen, että sen pystyy myös joku muukin näkemään.

Kukaan ei tietenkään pysty siihen aina. Aloittelevalla kuvaajalla on tärkeää, että joka kuva on hienon näköinen, koska jokaista katsotaan. Niitä katsotaan ihan eri tavalla, kuin sellaisten kuvaajien, jotka ovat joskus kuvanneet hienoja kuvia, mutta niillä on huonompi kausi. Ja kaikillahan niitä on. Pitää vaan pystyä kuvaamaan hyvin.

Aloittelevalle kuvaajalle – joihin lasken myös itseni – on tärkeää, ettei lähde paikalta pois, ennen kuin on varmasti hyvä kuva. Ei pitäisi olla kiire pois.

6 OMA PROSESSI

6.1 Näkijät

Erilaisia ennustusmenetelmiä on käytetty aina ja kaikissa kulttuureissa. Nykyään ne ovat ehkä näkyvimmillään säätiedotuksissa, vaikka tieteenkin tekeminen perustuu monesti enemmän tai vähemmän ennustamiselle. Analogioiden ja laskelmien perusteella tehdyt tulevaisuudenkuvat ovat jostain syystä yleisesti hyväksytympiä kuin tarotkortit ja selvännäkö. Ehkä ne ovat hiukan tarkempia.

Ennustajat joihin olen lopputyössäni tutustunut kutsuvat itseään pääsääntöisesti näkijöiksi. He tekevät työtään puhelimitse, kukin eri syistä. Linjoille soittavat ihmiset kyselevät yleensä parisuhdeasioista, mutta joskus etsitään hukkuneita avaimia tai halutaan tietoa tapahtuneesta onnettomuudesta, jossa omaisia on ollut mukana.

Joskus linjoille soitetaan testaamismielessä. Silloin puhelu yleensä loppuu lyhyeen, sillä paikallispuhelun hinnan lisäksi soitto maksaa keskimäärin kaksi euroa minuutilta. Laki säättää puhelun maksimipituudeksi puoli tuntia, mutta joskus apua tarvitsevat soittavat monta kertaa uudestaan.

Tutustuin projektin varrella neljään näkijään. Tavoitin heidät kirjeitse, ja he ottivat minuun sen perusteella yhteyttä. Sain yhteyden Helenaan, Juhaan, Railiin ja Airiin. Juttelin kaikkien kanssa pitkät tovit näkemisestä ja koetin tavoittaa olennaisinta.

Näkijä Juha kiteytti näkijyyden olennaisimman: ”Minulla on kädet jotka tuntevat, silmät jotka näkevät ja korvat jotka kuulevat. Tämä kokonaisuus on näkijyyteni perusta. Et voi nähdä, kuulla tai tietää sellaista, minne et ole itse mennyt” (Juha, 2007). Samalla tavoin valokuvaaminen vaatii omaa heittäytymistä – muodollinen ulkopuolisuus lähestymistavassa ei ole sama asia kuin ulkopuolisuus aiheesta.

Helena valikoitui työni päähenkilöksi. Muut ovat sivuhenkilöitä, samalla tavoin kuin romaaneissa tai elokuvissa. Helenalle mystinen ”toinen maailma” on jatkuvasti läsnä, se limittyy erottamattomasti arkielämään. Silti realiteetit yksinhuoltajaäitinä pakottavat pitämään jalat tiukasti maassa. Helena muistuttaakin, ettei henkisyys merkitse sitä, että meditoi yksin vuorilla. Se voi olla ihmisen runsaudenlähde myös arjessa.

Juha puolestaan kuvasi elämäntietään poluksi, joka kulkee valtatie vierellä. Se mutkittelee ja johtaa välillä harhaan, mutta sen varrelta näkee asiat tarkemmin, kuin posottaessa suoraa valtatieta pitkin.

Valokuvaajan tärkein tehtävä on poimia esille olennaiset – joillain se onnistuu valtatieta pitkin, joillekin parempi ratkaisu on kärrytie. Kumpikaan ei ole vähempiarvoisempi, mutta omaa tietään kannattaa seurata.

Suahilin kielessä onkin sanonta, joka vapaasti käännettynä kuuluu ”älä purjehdi kenenkään muun tähden mukaan”. Omaa tähteään pitää seurata, sillä se on ainoa, joka johdattaa perille.

6.2 Projektikuvaus

Aloin tehdä lopputyötäni joulukuussa 2006. Sitä ennen olin valinnut kaksi kertaa aiheen ja muistaakseni jopa esitellyt ne aiheeseminaarissa. Ensimmäinen oli idea maisemakuvauksesta, josta en osannut silloin kertoa mitään sen enempää. Todennäköisesti se olisi käsitelty tätä samaa teemaa, mutta abstraktimmalla tasolla. Seuraava aihe oli kodittomat. Olisin halunnut tehdä lopputyökseni old school -reportaasin ja pohtia kirjallisessa osassa dokumenttikuvausta.

Hylkäsin molemmat. Päätin tehdä työn omassa tahdissani sitten, kun mieleeni johtuu jotain jännittävää. Päätin myös pitää ajatukseni omana tietonani, kunnes olisin selvillä siitä, mitä olen tekemässä, jotta en lannistuisi perusteluvaatimuksista. Työtapani vaatii pitkää hautomista ja ajatuksen selkeyttä ennen kuin pystyn vastaanottamaan ulkopuolista apua. Sen jälkeen se toki on korvaamatonta, mutta ei enää estä minua kuuntelemasta ensisijaisesti työtäni ja itseäni.

Muistan hetken, kun sain ajatuksen kuvata ennustajia. Olin lukenut Imagesta jutun thaihierontaapaikoista ja ajattelin, että olisi kiehtovaa kuvata niitä ihmisiä, joita ”normaalisti” kukaan ei näe. Kasvottomia henkilöitä, jotka tekevät työtään ilman, että kukaan varsinaisesti tietää keitä he ovat. Tietenkin kaikki työ on tavallaan sen kaltaista, mutta jotkut erottuvat vielä omaksi lajikseen, kasvottomien töiden kuningattariksi ja kuninkaiksi. Istuin Hakaniemen torin bussipysäkillä matkalla kotiin joulukuun pimeydessä ja päätin kuvata lopputyöhöni ennustajia.

Kirjallisen osion hahmottuminen vei tovin pidempään, mutta sekin pamahti päähäni yhtä yllättäen. Olin alunperinkin ajatellut käsitellä valokuvaa ja intuitiota, mutta tekijähaastatteluiden tarpeellisuus selkiytyi vasta työn varrella. Myöhemmin huomasin, että olin työssäni kääntämässä perinteistä asetelmaa toisin päin: olin antamassa kasvot ja hahmon niille, jotka yleensä vain puhuvat, näkijöille – ja sanan voiman valokuvaajille, jotka perinteisesti ilmaisevat itseään sanattomasti.

”10.1.2007

Kirjoittelin kirjeitä ja lähettelin niitä ennustajille. Voi miten odotan vastauksia! Henkilökuvia, ehkä viisi tai seitsemän. Todennäköisesti ennustajat asuvat Kelan toimistohuoneen näköisissä kodeissaan ja hoitavat duuninsa kännykällä. Visuaalisesti tämä vaikuttaa idioottimaiselta aiheelta, mutta jotenkin haluan silti tehdä tämän. Havahduin aamulla ajatukseen, että haastattelisin muutamia valokuvaajia; taiteilijoita ja lehtikuvaajia opinnäytetyön kirjalliseen osioon prosessista ja intuition merkityksestä. Näppärästi yhdistyisi kuvallinen ja kirjallinen osa sisällön kautta...tämä on varmaan itsestään selvää asiaa muille paitsi minulle, mutta se olisi opus, jonka itse haluaisin lukea. Ja suurin osa opinnäytetöistä käsittelee tavalla tai toisella tekijän epävarmuutta aiheensa edessä. Eli näillä mennään.”

6.2.1 Luonnonvalo

Estetiikka, muoto ja valonkäyttö.

Halusin lähestyä näkijöitä perinteisen dokumenttikuvauksen estetiikalla. Lisättyäni sekaan omaa tunnelmointiani tuntui, että työn vaatima estetiikka oli löytymässä.

Päädyin hylkäämään salamat ja käyttämään luonnonvaloa, joka piirsi tunnelman esille aiheen vaatimalla tavalla. Kuvasin aihetta ilmiönä – henkilöt jäivät etäisiksi, toissijaisiksi. He eivät puhu katsojalle, mutta eivät ole objektejakaan – heillä on kuvissa kuitenkin sielu ja läpäisemätön läsnäolo, vaikkei lopputuloksesta näykään heidän osallistumisensa kuvaustilanteessa.

Alun perin olin ajatellut kuvata jokaisesta ennustajasta henkilökuvan ja koostaa niistä pystykuvapotrettien sarjan. Olin hahmotellut sen päässäni jo ennen kuin olin tavannut ketään siltä varalta, etten löytäisi kuvaamisen arvoista tunnelmaa. Kävin ensin Helenan luona kuvaamassa. Se muutti työni suunnan välittömästi ja tuntui helpottavalta.

Päädyin pönkittämään kliseitä ja rikkomaan rauhaa pienillä yksityiskohdilla. Olin viehätynyt sotkemaan pakkaa hyvin hienovaraisilla, melkein huomaamattomilla viittauksilla tähän maailmaan. Ne palauttivat kuvaston arkeen: Buddhan patsaan vierellä lojuva siivoustyön käsikirja ja Helenan tupakat.

Halusin tyyllilajille uskollisena pistää kuvat paspiksiin ja lasin taakse. Muutenkin aiheen omituisuuden vuoksi tuntui luontevalta valita konservatiivinen esitystapa, jotta työn juuret kietoutuisivat tiukasti maahan. En halunnut vahingossa lipsahtaa puidenhalailuun. Toisaalta en myöskään halunnut keksiä pyörää uudelleen, vaan luottaa vanhoihin menetelmiin, jotka itselle räätälöitynä toivat tuoreuden. Jos on pää pilvissä on syytä pitää jalat tiukasti maankamaralla.

”28.2.2007

Näijät ovat osoittautuneet visuaalisemmiksi kuin uskalsin toivoa. Kelan toimistot ovat vaihtuneet rastatukkaisiin naisiin, kissoihin ja uskomattomaan määrään tavaraa. Helenaa kuvattuani tunsin, että olen oikealla tiellä. Onneksi en luopunut aiheesta, vaikka välillä tuntuikin, että eihän tässä ole mitään helvetin järkeä kuvata puhelinmyyjän näköisiä ihmisiä ja sanoa niitä ennustajiksi. Onneksi todellisuus on omaa mielikuvitusta niin paljon ihmeellisempi!

Olen ehkä kaatumassa kliseiseen estetiikkaan, mutta jotenkin se tuntuu oikealta. Se on kuitenkin törmännyt eteeni tyhjältä, joten mikä minä olen sitä vääristelemään. Pieni surrealistinen ote dokumentaarisessa työssä näyttää jotenkin toimivan. Työ vain tuntuu rempovan siihen suuntaan, ehkä tästä tulee Vanhasen (Vanhanen, 2002) lanseeraama ja Keron (Kero, 2005) parhaama hybridireportaasi. Joka tapauksessa olennainen rupeaa kasvamaan kuvista ulos ja se tuntuu hyvältä, vaikka aionkin litistää ne lasien väliin puhumaan tyhjiä. Perinteet kunniaan, old schoolia, vähän niin kuin shamaaneillakin.”

6.2.2 Intensiiteetti

Lähestymistavat ja läsnäolo.

Olen ollut monien aloittelevien kuvaajien tavoin viehättynyt Diane Arbusin friikkikuvista. Arbus (1923-1971) oli newyorkilainen valokuvaaja, joka kuvasi 1950-60-luvun amerikkalaisia. Hän oli kiinnostunut erilaisten alakulttuurien edustajista. Hänen kuvissaan esiintyivät kääpiöt, transvestiitit ja muut tuon ajan kummajaiset. Olen edelleenkin viehättynyt kuvista, niiden hohtoa ei silmissäni voi viedä mikään. Ristiriita aktiivisen toimijan ja sosiaalipornahtavan objektin välillä on pettämätön, häilyvä mutta ilmeisen kiinnostava.

Päädyin lopputyössäni Arbusista katsottuna täysin toiseen laitaan, kuvittamaan melkein kuvituskuvanomaisin keinoin jonkinasteista paranormaalia, näkymätöntä maailmaa.

Näkymättömän kuvittaminen tuntuukin olevan nykypäivän valokuvataiteen keskeisimpiä teemoja. Valokuvateoksissa käsitellyt aiheet ovat usein abstrakteja, häilyviä todellisuuksia. En ole aiemmin ollut kovinkaan suuri valokuvataiteen ystävä, sillä minun on ollut mahdotonta saada juonen päästä kiinni. Olen mieluummin kuunnellut kappaleita samoista teemoista ja nähnyt elokuvia, joihin olen voinut samastua. Valokuvat ovat litistyneet liian hiljaisiksi ja kauas, kadonneet käsitteiden maailmaan. Se on hullua, sillä viime kädessä ne varmaankin puhuvat samoista asioista, niillä ei vain ole sanoja.

Tekemällä kohteesta objektin pääsin itse pois kuvista. Usein minua häiritsee kuvissa juuri kuvaajan tunkeutuminen, joka terävimmillään tulee esiin silloin, kun kohteesta tehdään vuorovaikutteinen subjekti. En tuntenut tarvetta astua kuvattavan ja katsojan väliin.

Katsojalla on toki minun kuvakulmani ja valotukseni, mutta omat silmät, joilla nähdä kuva omalla tavallaan. Intensiteetti ja läsnäolo eivät tarvitse kuvaajan voimallista näkymistä kuvassa tai kuvattavan korostunutta tietoisuutta kuvaamisesta. Ihmisen esineellistämisen uhallakin olin viehättynyt varastamaan sen herpaantumisen hetken, pienen puhtauden, joka poseerauksen välistä pilkahtaa. Kuvassa se merkitsi minulle työn ydintä, läsnäoloa.

Tässä maailmassa, jossa ihmiset hyökkäävät lehtien sivuilta kasvoille kuvien hiljentäminen näytti palvelevan aihetta parhaiten ja tuovan sitä voimaa ja intensiteettiä, jota kaipasin. Halusin viedä estetiikan mahdollisimman kauas mainoskuvastosta ja vauhdikkaista flässikokeiluista, takaisin juurilleen ja sieltä takaisin tähän hetkeen.

”27.2.2007

Tällä työllä on sielu ja on kuunneltava sitä. Tähän asti olen jotenkin naiivisti kuvitellut, että pitäisi kuunnella itseään, mutta eihän se niin mene...on kuunneltava työtään, sitä mitä se vaatii ja unohtaa oma itsensä hetkeksi. Kate Bushin elämäkerta jotenkin avasi luukut vastaanottamaan tämän asian, sillä olin tosi vaikuttunut tavasta, jolla Bush antaa laulujensa viedä. Totta kai ne ovat välillä sietämättömän korneja ja outoja (enkä vielääkään kestä kasarisaundeja), mutta oma nerokkuutensa siinä ajatusvirrassa on. Jotenkin se soljuu niin vastustamattomasti, ja ne filiskaaret mitä biiseihin on rakentunut ovat käsittämättömiä.

Kun nyt katselen kuvia tajuan, että muodostumassa on aiheen vaatima estetiikka. Suora, toteava mutta silti jotenkin mystinen. Olen onnellinen, jos tähän työhön saa edes ripauksen huumoria olematta karnevalistinen. Luojan kiitos hylkäsin salamat ja luotan luonnonvaloon. Se piirtää filiksen niin kauniisti, etten itse osaisi ikinä luoda mitään vastaavaa.”

6.2.3 Luomusirkus ja muita tarinoita

Kuvien sisältö.

Työhaastattelussa minulta kysyttiin, kumpi menee uutiskuvassa etusijalle, visuaalisuus vai informatiivisuus. En voinut ymmärtää kysymystä, sillä minusta ne kulkevat käsi kädessä. Uutiskuvan säännöt pätevät kuitenkin myös tähän projektiin, ja olin hyvin hämmästynyt, kun huomasin sisällön puuttuvan kuvistani lähes kokonaan. Olin kuvannut otokset fiiliksenvaraisesti, ja pysähdyin pohdiskelemaan tekemisiäni vasta hetken päästä.

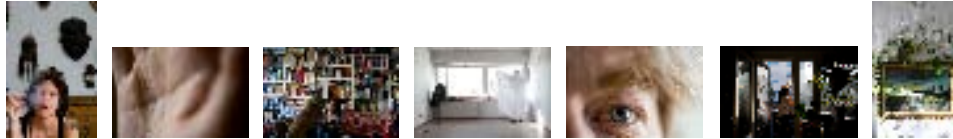
Kesti kauan hahmottaa sisällön ja estetiikan ero. Olin ottanut haparoivan askeleen valokuvataiteen kenttään ja unohtanut kaikki ne asiat, joita olen viimeiset vuodet opiskellut lehtityössäni. Palasin nopeasti takaisin omaan kenttääni. Ymmärsin, että prosessini on samanlainen riippumatta kontekstista ja että sieluaan on turha pakottaa toimimaan vastoin itseään.

Läsnäolon merkitys kuvissa kirkastui 14.4.2007. Olin keskustellut työstäni erilaisten ihmisten kanssa ja aiheesta oli virinnyt pitkiä, polveilevia keskusteluja. En osaa määritellä, kuka lopulta sanoi, että on rohkeaa kuvata asiaa, jota ei voi valokuvalla näyttää. Istuin Helenan parvekkeella ja tajusin, että sisältö kuviin tuli lopulta läsnäolosta, siitä tilasta, jossa näkeminen on mahdollista.

Alussa kaikki suunnitelmani tuntuivat naurettavilta. Ennen kuvien ottamista en nähnyt päässäni yhtään mitään, enkä tiennyt mihin suuntaan menisin. Kerrankin uskalsin kärsivällisesti odottaa työn vaatimuksia, enkä pitänyt itsepintaisesti kiinni fiksoituneista mielikuvistani.

Valitsin kuvat näyttelysarjaan ja kirjalliseen osioon filiksen varassa. Pyrin ottamaan mukaan kuvia, jotka kertovat intensiteetistä ja läsnäolosta olematta kuitenkaan päällekkäyviä. Halusin seitsemän kuvan näyttelyni piirtävän esiin kirjallisessa osassa käsittelemääni ”toista maailmaa”. Siksi päädyin mystiseen estetiikkaan ja väistelin arkirealismia.

Friikkisirkus vaihtui luomusirkukseen. Se tuntui hyvältä välimuodolta, jossa kaikki elementit olivat paikoillaan tulematta silmille liian voimallisesti.

Huolimatta ehdotuksista rikkoa näyttelysarjan rakennetta laitoin ne monotoniseen riviin. Kikkailu olisi tuntunut kummalliselta, sillä sille ei ole perusteita. Pidän harmoniasta.

”26.3.2007

Muistin vähän aikaa sitten suosikkibändini kolmentoista vuoden takaa. Olin silloin kolmentoista, puolivälissä tähänastista elämääni, eli keski-ikäinen. Ace of Base. Löysin hivenen laittomilla keinoilla hittibiisin, ”The Sign”, johon olin aivan hulluna. Siinä lauletaan: ”I saw the sign and it opened up my eyes I saw the sign. Life is demanding without understanding. No one’s gonna drag you up, to get into the light where you belong”. Jumalauta, mitä tavaraa! Näillä tyypeillä on sanoma!”

7 MYÖTÄTUULINEN MATKA

Yhteenveto intuition merkityksestä.

Olin pari vuotta sitten töissä Kuopiossa. Kävelin kauppaan, kun huomasin remontissa olevan liikehuoneiston ikkunan olevan täynnä kuviani, sivuja Savon Sanomista. Olin innoissani ”näyttelystäni”.

Rakastan lehtikuvausta sen intensiteetin vuoksi. Yhtenä päivänä kuva on lehdessä, ja sitä seuraavana kalankääreenä. Jumiin ei voi jäädä. Olisi hajottavaa miettiä, että otinpa kaksi viikkoa sitten järkyttävän futiskuvan.

Sama koskee muutakin valokuvausta, muttei ole yhtä näkyvillä kuin lehtityössä. Haastattelin lopputyöhöni kahta valokuvaajaa ja tongin intuition merkitystä eri puolilta. Tutustuin tieteilijöiden työtapoihin ja lähestyin asiaa taiteen näkökulmasta. Selvännäkijät ja valokuvaajat ovat samalla asialla: tässä hetkessä havainnoimassa. En tietenkään löytänyt kattavia vastauksia, mutta kaikesta paistaa läpi yksi asia: tekemisen ilo.

Kaikille merkittävää oli myös se mystinen klikshduksen hetki, kun epävarmuus katoaa ja tietää olevansa oikealla tiellä. Oivallukset ovat onnen hetkiä.

Epävarmuuden kestää, kun lopulta jää plussan puolelle. Oman epätäydellisyytensä myöntäminen vapauttaa energiaa, eikä mitään voi muutenkaan saada aikaan, jos ei koskaan aloita.

Päätän työni muusikko ja lauluntekijä J. Karjalaisen sanoihin: ”Täytyy vain ottaa iisisti ja pitää itsensä hyvällä tuulella. Sillä fiilis on älyn korkein muoto. Niin syntyy lopputulos, joka on mun juttuni” (Karjalainen, 2007)

8 KUVALUETTELO

- Kansi* - Näkijä Helena
Sivu 2 - Kali
Sivu 6 - Patsaat ikkunalla
Sivu 9 - Näkijä Juha
Sivu 10 - Puhelu 2,17 eur/min + ppm
Sivu 14 - Juhlien jälkeen
Sivu 18 - Devil
Sivu 19 - Toinen todellisuus
Sivu 20 - Peilikuva
Sivu 24 - Alttari
Sivu 26 - Ripulipaska
Sivu 30 - Näkijän kivi
Sivu 31 - Lucifer
Sivu 32 - Näkijä Raili
Sivu 34 - Kasvit
Sivu 38 - Piitter Pan
Sivu 44 - Hiljaisuus
Sivu 51 - Shamaanin viiva
Sivu 52 - Uusi koti
Sivu 56 - Käärme kädessä
Sivu 59 - Aika
Sivu 60 - Poissa
Sivu 64 - Näyttelysarja
Sivu 66 - Kristalli

9 LÄHTEET

9.1 Kirjalliset lähteet

Bryson, Bill 2003

Lyhyt historia lähes kaikesta. A Short History of Nearly Everything. Transworld Publishers/Doubleday 2003. Suomennos Markku Päckilä. WSOY 2005.

Buber, Martin 1923

Minä ja sinä. Ich und Du. Martin Buber Estate 1923. Suomennos Jukka Pietilä. WSOY 1993.

Castaneda, Carlos 1998

Maagiset liikkeet. Magical passes: The Practical Wisdom of the Shamans of Ancient Mexico. Suomennos Elina Hytönen. Otavan kirjapaino 1998. Unio Mystica 1998.

Castaneda, Carlos 1971

Toinen todellisuus. A separate Reality. Baror international, INC 1971. Karisto Oy 1997. Unio Mystica 1997.

Ende, Michael 1973

Momo. Tummavuoren kirjapaino Oy. Suomennos Marikki Makkonen. WSOY 2000.

Jovanovic, Rob 2005

Kate Bush – elämäkerta. Kate Bush – The Biography. Portrait 2005. Suomennos Anni Sumari. Like 2006.

Karjalainen, Jukka 2007

Lehtijuttu ”Aika innostunut musiikista” Helsingin Sanomien Nimiä tänään-palstalla
1.4.2007. Jutun kirjoittanut Mari Koppinen.

Kero, Sami 2005

Seuraava reportaasi. Lopputyö Lahden Muotoiluinstituutin valokuvauksen osastolta 2006.

Lehti, Raimo 2005

Tieteen rannalla. Pohdiskeluja tieteen arvosta ja merkityksestä. Tähtitieteellinen yhdistys
Ursa 2005.

Maharshi, Bhagavan Sri Ramana noin 1902

Kuka minä olen. Nan yar. Sarja Sri M. Sivaprakasam Pillain Maharshille esittämiä
kysymyksiä noin vuonna 1902. Kirja on julkaistu alunperin vuonna 1923, tässä käytetty
lähde on tuntemattoman suomentajan suomennos.

Merleau-Ponty, Maurice 1964

Silmä ja mieli. L’Deil et l’Esprit. Éditions Gallimard 1964. Toinen uusittu painos.
Suomennos Kimmo Pasanen. Taide 1993.

Otavan uusi sivistyssanakirja 2000

Toimittanut Annukka Aikio. Uusinut Rauni Vornanen. Otava 2000.

Saraste, Leena 1996

Valokuva toden ja tradition välissä. Taideteollinen korkeakoulu. Musta taide 1996.

Seppänen, Janne 2002

Katseen voima. Gummerus Kirjapaino Oy. Vastapaino 2002.

Ståhl, Anna-Britta 1995

Unen kuvat. Drömmens bilder jungiansk drömtolking. Suomennos Mirja Rutanen. Otavan Kirjapaino 1997.

Vanhanen, Hannu 2002

Kuvareportaasin (r)evoluutio. Tampere University Press 2002.

White, Michael & Gribbin John 1992

Tiedemiehen elämä – Stephen Hawking. Stephen Hawking – A Life in Science. Suomennos Risto Varteva. WSOY 1992.

8.2 Suulliset lähteet

Helena (näki) 2007

Keskustelu Oja-Helena, helmikuu 2007

Juha (näki) 2007

Keskustelu Oja-Juha, helmikuu 2007

Kannisto, Aino (valokuvaaja) 2007
Keskustelu Oja-Kannisto, huhtikuu 2007

Kuusimurto, Teemu (valokuvaaja) 2007
Keskustelu Oja-Kuusimurto, huhtikuu 2007

Raili (näkijä) 2007
Keskustelu Oja-Raili, helmikuu 2007

Ranta, Petja (taksikuski) 2007
Keskustelu Oja-Ranta, maaliskuu 2007

Wylie, Donovan (valokuvaaja) 2004
Keskustelu Oja-Wylie, maaliskuu 2004

8.3 Muut lähteet

Morris, Errol 1991
Dokumenttielokuva A Brief History of Time. Ajan lyhyt historia.

Nurmio, Tuomari (Hannu) 1992
Levy Hullu Puutarhuri. Kappale Aika on pysähtynyt.

